AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ
LƏNKƏRAN DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

«Təsdiq edirəm»
Tədris məsələləri
üzrə prorektor v.i.e.
dos. Zaur Məmmədov
"12" ____ 2025-ci il

FƏNN SİLLABUSU

İxtisas: 050116-Tarix müəllimliyi A/B
Fakültə: Tarix-coğrafiya və incəsənət
Kafedra: Tarix və onun tədrisi metodikası
I Fənn haqqında məlumat
Fənnin adı: Azərbaycan tarixi-3 (Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinin 02.02.2022-ci il tarixli F-55 saylı əmri ilə nəşr hüququ (qrif) verilmişdir. Lənkəran -2022)
Kodu: İPF-B05.3
Tədris ili: II (2025-2026) semestr III
Tədris yükü: Cəmi 240 saat. Auditoriya saatı – 75 saat (45 saat mühazirə, 30 saat seminar.)
Təhsilalma forması: Əyani
Tədris dili: Azərbaycan dili
AKTS üzrə: 8 kredit
II Müəllim haqqında məlumat:
Adı, soyadı, dərəcəsi: b/m. Səvdimova Məlahət Miriş qızı
Kafedranın ünvanı: Lənkəran ş., Ə.Məmmədov küç., 21
Məsləhət günləri və saatı: I gün saat 14^{00}-15^{00}
E-mail ünvanı: melahat-80@mail.ru
III Tövsiyə olunan dərsliklər və dərs vəsaitləri:

1. Azərbaycan tarixi. 7 cilddə, VI-VII c., Bakı, 2008
2. Azərbaycan tarixi III cildlik II-III cild. Bakı, 1998
3. Azərbaycan tarixi. (Ali məktəblər üçün dərslik). Bakı, 2016
4. Azərbaycan tarixi. I hissə. (Ali məktəblər üçün dərslik). Bakı, 1994
5. Y.Mahmudov. Azərbaycan diplomatiyası. Bakı, 1996
6. Y.Mahmudov. Azərbaycanın Avropa ölkələri ilə əlaqələri. Bakı,1997
7. Y.Mahmudov. Azərbaycan dövlətçiliyinin xilaskarı. Bakı, 1998

IV Prerekvizitlər: Fənnini tədrisi üçün tələbələrin öncədən Azərbaycan tarixi-2 fənninin tədrisi vacibdir.
V Korekvizitlər: Azərbaycan tarixi fənninin tədrisi ilə eyni vaxtda digər fənlərin də tədris olunmasına zərurət yoxdur.
VI Fənnin təsviri və məqsədi: Bu fənn Azərbaycanda qədim dövrlərdən günümüzədək baş vermiş prosesləri, tarixi faktların səbəb-nəticə əlaqələrinin, dövlətçilik əlaqələrinin yaranması, formalaşması və inkişafını öyrənir. Müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin formalaşmasında siyasi, ideoloji, iqtisadi və mədəni amillərin rolu təhlil və tədqiq edilir
VII Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.
VIII Qiymətləndirmə: Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar dərslərində fəaliyyətinə görə və 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.
Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzərə alınır.
Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- *10 bal- tələbə keçirilmiş materialı dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.*
- *9 bal-tələbə keçirilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.*
- *8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;*
- *7 bal- tələbə keçirilmiş materialı başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandıra bilmir*
- *6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.*
- *5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.*
- *4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;*
- *3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandıra bilmir;*

CamScanner ilə skan edilib

- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semester ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

№	Bal	Qiymət	
1.	91-100	əla	A
2.	81-90	çox yaxşı	B
3.	71-80	yaxşı	C
4.	61-70	kafi	D
5.	51-60	qənaətbəxş	E
6.	50 və ondan aşağı	qeyri-kafi	F

IX Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili nizam – intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görüləcək.

X Təqvim mövzu planı: 45 saat mühazirə, 30 saat seminar.

№	Keçirilən mühazirə mövzuların məzmunu	Müh	Sem
1	**Azərbaycan xanlıqlarının yaranması. Azərbaycanın şimal xanlıqları** **Plan:** 1. Azərbaycan torpaqlarında xanlıqların yaranmsının tarixi şəraiti. 2. Xanlıqların xarici siyasətinin əsas istiqamətləri. Xanlıqlararası münasibətlər. 3. Azərbaycan xanlıqlarının daxili siyasəti və sosial-iqtisadi həyat. İnzibati idarəetmə sistemi. 4. Azərbaycanın şimal xanlıqları **Mənbə:** [1, 2, 3, 4]	4	2
2.	**Azərbacanın cənub xanlıqları** **Plan:** 1. Azərbaycanın cənub xanlıqları. Urmiyalı Fətəli xanın Azərbaycan torpaqlarının birləşdirmə cəhdi və nəticəsi. 2. Ağa Məhəmməd xanın Azərbaycanın cənub ərazilərini öz hakimiyyəti altında birləşdirməsi. **Mənbə:** [1, 2, 3, 4]	2	2
3.	**Azərbaycanın Rusiya və Qacarlar İranı arasında bölüşdürülməsinin I mərhələsi. Gülüstan müqaviləsi** **Plan:** 1. XVIII əsrin sonlarında Cənubi Qafqazın beynəlxalq vəziyyəti. 1783-cü il Georgiyevski müqaviləsi və Rusiyanın Qafqaz siyasəti. 2. Rusiya və Qacarlar İranı arasında müharibənin başlanması (1804-1813). 3. Azərbaycanın Rusiya-Qacarlar İranı arasında bölüdürülməsinin I mərhələsinin başa çatması. 1813-cü il Gülüstan müqaviləsi və şərtləri. **Mənbə:** [1, 2, 3, 4]	4	2
4.	**Azərbaycanın Rusiya və Qacarlar İranı arasında bölüşdürülməsinin II mərhələsi** **Plan:** 1. Azərbaycanın Rusiya və Qacarlar İranı arasında bölüşdürülməsinin I mərhələsinin nəticələri. Köçürmə siyasəti. 2. Müharibənin başlanması və gedişi. 1827-1828-ci illərdəki hərbi əməliyyatlar və müharibənin başa çatması. **Mənbə:** [1, 2, 3, 4]	4	2
5.	**Türkmənçay müqaviləsi və nəticələri** **Plan:** 1. Şimali Azərbaycan torpaqlarının Rusiya tərəfindən işğalının başa çatması. 2. Türkmənçay müqaviləsinin şərtləri. 3. Ermənilərin kütləvi şəkildə Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsi. **Mənbə:** [1, 2, 3, 4]	2	2
6.	**Şimali Azərbaycan XIX əsrin 30-40-cı illərində** **Plan:** 1. Şimali Azərbaycanda komentdant rejiminin tətbiqi. Köçürmə siyasəti. 2. XIX əsrin 30-cu illərində Şimali Azərbaycanda Rusiya müstəmləkəçiyinin	2	2

CamScanner ilə skan edilib

	eleyhinə üsyanlar. 3. Cənubi Qafqazda inzibati idarəetmə və məhkəmə sistemində islahatı. 1844-cü ildə Qafqaz canişinliyinin yaradılması. 4. 1846-cı il dekabr Ali reskripti (fermanı) və 1847-ci il "Kəndli əsasnamələri". **Mənbə:** [1, 2, 3, 4, 5]		
7.	**Şimali Azərbaycan XIX əsrin II yarısında.** **Plan:** 1. XIX əsrin 60-70-ci illərində Şimali Azərbaycanda burjua islahatları. 2. Neft sənayesinin inkişafı. Sənayanin başqa sahələri 3. Kənd təsərrüfatında kapitalist münasibətlərin yaranması. **Mənbə:** [1, 2, 3, 4, 5]	4	2
8.	**XVIII-XIX əsrlərdə Azərbaycan mədəniyyəti** **Plan:** 1. XVIII əsr Azərbaycan mədəniyyəti: Məktəb və maarif. 2. XIX əsr Azərbaycan mədəniyyəti: Maarifin inkişafı. Milli mətbuatın və Azərbaycan teatrının yaradılması. **Mənbə:** [1, 2, 3, 4, 5]	2	2
9.	**Şimali Azərbaycan XX əsrin əvvəllərində.** **Plan:** 1. XX əsrin əvvəllərində sosial-iqtisadi və ictimai-siyasi vəziyyət. 2. Şimali Azərbaycanda mövcüd quruluşa qarşı çıxışlar. 1904-ci il dekabr ümumi tətili və "Mazut konstitusiyası"nın qəbulu. **Mənbə:** [2, 3, 5, 7, 8]	4	2
10.	**Şimali Azərbaycanda milli demokratik hərəkat** **Plan:** 1. Ümumrusiya Müsəlmanları qurultayı. 2. Dövlət Dumasında azərbaycanlıların iştirakı. **Mənbə:** [1, 2, 3, 5, 7, 8]	2	2
11.	**Şimali Azərbaycan 1914-1917-ci illərdə** Plan: 1. Azərbaycan I dünya müharibəsi illərində. 2. 1917-ci il Fevral inqilabının səbəbləri və baş verməsi. Azərbaycanda siyasi vəziyyət **Mənbə:** [1, 2, 3, 5, 7, 8]	2	2
12.	**Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması** **Plan:** 1. Rusiyada 1917-ci il Oktyabr çevrilişi. Azərbaycanda siyasi vəziyyət. 2. Azərbaycanlılara qarşı 1918-ci il Mart soyqırımı. 3. Zaqafqaziya Seyminin buraxılması. Zaqafqaziya Respublikalarının dövlət müstəqilliklərini elan etməsi. 4. 28 may Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin (AXC) yaranması. İstiqlal Bəyannaməsi. **Mənbə:** [1, 2, 3, 5, 7, 8]	4	2
13.	**Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti** **Plan:** 1. AXC-nin Gəncə dövrü. 2. Osmanlı türklərinin Azərbaycana yardımı və Bakının azad edilməsi. 3. 1919-cu ildə Azərbaycanda siyasi və ictimai vəziyyət. 4. AXC-nin dövlət quruculuğu və parlament. **Mənbə:** [1, 2, 3, 5, 7, 8]	4	2
14	**Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutu** **Plan:** 1. Sovet Rusiyasının hərbi müdaxiləsi ərəfəsində AXC-nin daxili və beynəlxalq vəziyyəti. 2. 1920-ci ilin aprelində XI Qırmızı Ordunun Azərbaycana hərbi təcavüzü. AXC-nin süqutu. **Mənbə:** [1, 2, 3, 5, 7, 8]	2	2

CamScanner ilə skan edilib

15	**Cənubi Azərbaycan 1900-1920-ci illərdə** **Plan:** 1. Cənubi Azərbaycan 1905-1911-ci illər İran inqilabının mərkəzi kimi. İnqilabın başlanma səbəbləri və xüsusiyyətləri. 2. 1917-1920-ci illər Milli azadlıq hərəkatı. Təbriz üsyanı. Milli-azadlıq hərəkatının məğlubolma səbəbləri. **Mənbə:** [1, 2, 3, 5, 7, 8]	3	2

XI. Fənn üzrə tələblər, tapşırıqlar:

Azərbaycan tarixi fənnin tədrisi prosesində fənninin predmet və vəzifələrini, tarixin tədrisi prosesində müəllim və tələbələrin fəaliyyətini artırmaq, fənn üzrə nəşr edilmiş yeni ədəbiyyat və mətnlərlə işi öyrənməklə tədrisin keyfiyyəti daha da yüksəldilir. Azərbaycan tarixi fənninin tədrisində yeni pedaqoji texnologiyalardan istifadə ilə tədris gücləndirilməlidir.

XII. Azərbaycan tarixi fənni üzrə təlim nəticələri

- Azərbaycanın dövlətçilik ənənələrinə sədaqət hissi formalaşdıraraq, dövlətçilik ənənələrinin keçmişi və bugünühaqqındazəruri biliyi, faktları cəmiyyətin müasir vəziyyətinə uyğun tə svir edir.
- Azərbaycanın dövlətçilik ənənələrinin tarixi, yaranması, formalaşması və inkişafı dinamikasını dövrün xüsisiyyətləri baxımından izah edərək, onlar arasında səbəb və nəticə əlaqələrini izah edir.
- Müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin formalaşmasına təsir edən siyasi, ideoloji, iqtisadi və mədəni amillərin rolunu, fəal vətəndaşlıq mövqeyi baxımından nümayiş etdirir.
- Azərbaycan tarixi fənnindən əldə etdiyi bilikləri təcrübədə istifadə etmək üçün elmi – pedaqoji və metodiki təhlillər apararaq, aldığı nəticələri yaradıcılıqla təcrübədə tətbiq edir;
- Müasir dünyada Azərbaycan dövlətçiliyinin yeri və rolunu sistemli təhlil edərək, fərziyyə və mülahizələr irəli sürür;
- Təlim strategiyalarından, qiymətləndirmə mexanizmlərindən, müasir təlim texnologiyalarından istifadə edilməsi bacarıqlarını yeni pedaqoji təfəkkürə, öyrənmə və tədris etmə vərdişlərinə uyğun tətbiq edir

XIII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIV. Kollokvum sualları

I kollokvium sualları:

1. Azərbaycan torpaqlarında xanlıqların yaranmasının tarixi şəraiti
2. Azərbaycan xanlıqlarının daxili siyasəti və sosial-iqtisadi həyat. İnzibati idarəetmə sistemi
3. Azərbaycanın Şimal xanlıqları
4. Azərbaycanın cənub xanlıqları. Urmiyalı Fətəli xanın Azərbaycan torpaqlarının birləşdirmə cəhdi və nəticəsi
5. Ağa Məhəmməd xanın Azərbaycanın cənub ərazilərini öz hakimiyyəti altında birləşdirməsi
6. XVIII əsrin sonlarında Cənubi Qafqazın beynəlxalq vəziyyəti. 1783-cü il Georgiyevski müqaviləsi və Rusiyanın Qafqaz siyasəti
7. Azərbaycanın bölüşdürülməsi uğrunda Rusiya və Qacarlar İranı arasında müharibə (1804-1813)
8. Azərbaycanın Rusiya və Qacarlar İranı arasında bölüşdürülməsinin I mərhələsinin başa çatması. 1813-cü il Gülüstan müqaviləsi və şərtləri
9. Azərbaycanın Rusiya və Qacarlar İranı arasında bölüşdürülməsinin nəticələri. Rusiyanın köçürmə siyasəti
10. Azərbaycan torpaqlarının Rusiya və İran arasında bölüşdürülməsinin II mərhələsi.
11. Türkmənçay müqaviləsi. Şimali Azərbaycan torpaqlarının Rusiya tərəfindən işğalının başa çatması
12. Türkmənçay müqaviləsinin şərtləri
13. Ermənilərin İrandan kütləvi şəkildə Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsi
14. Şimali Azərbaycanda komendant rejiminin tətbiqi. Köçürmə siyasəti
15. XIX əsrin 30-cu illərində Şimali Azərbaycanda Rusiya müstəmləkəçiliyinin əleyhinə üsyanlar

II kollokvum sualları:

1. 1844-cü ildə Qafqaz canişinliyinin yaradılması. 1846-cı il dekabr Ali reskripti (fərmanı)
2. Çarizmin 1847-ci il "kəndli əsasnamələri"
3. XIX əsrin 60-70-ci illərində Şimali Azərbaycanda burjua islahatları
4. XIX əsrin ikinci yarısında neft sənayesinin inkişafı. Sənayenin başqa sahələri
5. Kənd təsərrüfatında kapitalist münasibətlərinin yaranması
6. XIX əsr Azərbaycan mədəniyyəti.
7. XX əsrin əvvəllərində sosial-iqtisadi və ictimai-siyasi vəziyyət
8. Şimali Azərbaycanda mövcud quruluşa qarşı çıxışlar. 1904-cü il dekabr ümumi tətili və "Mazut konstitusiyası"nın qəbulu

CamScanner ilə skan edilib

9. Ümumrusiya Müsəlmanları qurultayları
10. Dövlət Dumalarında azərbaycanlıların iştirakı
11. Azərbaycan I Dünya müharibəsində iştirak edən dövlətlərin işğalçı planlarında
12. Azərbaycan I Dünya müharibəsi illərində
13. 1917-ci il Fevral inqilabının səbəbləri və baş verməsi. Azərbaycanda siyasi vəziyyət
14. Rusiyada 1917-ci il Oktyabr çevrilişi. Azərbaycanda siyasi vəziyyət
15. 1918-ci il Mart soyqırımı

XV. İmtahan sualları

1. Azərbaycan torpaqlarında xanlıqların yaranmasının tarixi şəraiti
2. Xanlıqların xarici siyasətinin əsas istiqamətləri. Xanlıqlararası münasibətlər
3. Azərbaycan xanlıqlarının daxili siyasəti və sosial-iqtisadi həyat. İnzibati idarəetmə sistemi
4. Azərbaycanın Şimal xanlıqları
5. Azərbaycanın cənub xanlıqları. Urmiyalı Fətəli xanın Azərbaycan torpaqlarının birləşdirmə cəhdi və nəticəsi
6. Ağa Məhəmməd xanın Azərbaycanın cənub ərazilərini öz hakimiyyəti altında birləşdirməsi
7. XVIII əsrin sonlarında Cənubi Qafqazın beynəlxalq vəziyyəti. 1783-cü il Georgiyevski müqaviləsi və Rusiyanın Qafqaz siyasəti
8. Azərbaycanın bölüşdürülməsi uğrunda Rusiya və Qacarlar İranı arasında müharibə (1804-1813)
9. Azərbaycanın Rusiya və Qacarlar İranı arasında bölüşdürülməsinin I mərhələsinin başa çatması. 1813-cü il Gülüstan müqaviləsi və şərtləri
10. Azərbaycanın Rusiya və Qacarlar İranı arasında bölüşdürülməsinin nəticələri. Rusiyanın köçürmə siyasəti
11. Azərbaycan torpaqlarının Rusiya və İran arasında bölüşdürülməsinin II mərhələsi.
12. Türkmənçay müqaviləsi. Şimali Azərbaycan torpaqlarının Rusiya tərəfindən işğalının başa çatması
13. Türkmənçay müqaviləsinin şərtləri
14. Ermənilərin İrandan kütləvi şəkildə Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsi
15. Şimali Azərbaycanda komendant rejiminin tətbiqi. Köçürmə siyasəti
16. XIX əsrin 30-cu illərində Şimali Azərbaycanda Rusiya müstəmləkəçiyinin əleyhinə üsyanlar
17. 1844-cü ildə Qafqaz canişinliyinin yaradılması. 1846-cı il dekabr Ali reskripti (fərmanı)
18. Çarizmin 1847-ci il "kəndli əsasnamələri"
19. XIX əsrin 60-70-ci illərində Şimali Azərbaycanda burjua islahatları
20. XIX əsrin ikinci yarısında neft sənayesinin inkişafı. Sənayenin başqa sahələri
21. Kənd təsərrüfatında kapitalist münasibətlərinin yaranması
22. XIX əsr Azərbaycan mədəniyyəti.
23. XX əsrin əvvəllərində sosial-iqtisadi və ictimai-siyasi vəziyyət
24. Şimali Azərbaycanda mövcud quruluşa qarşı çıxışlar. 1904-cü il dekabr ümumi tətili və "Mazut konstitusiyası"nın qəbulu
25. Ümumrusiya Müsəlmanları qurultayları
26. Dövlət Dumalarında azərbaycanlıların iştirakı
27. Azərbaycan I Dünya müharibəsində iştirak edən dövlətlərin işğalçı planlarında
28. Azərbaycan I Dünya müharibəsi illərində
29. 1917-ci il Fevral inqilabının səbəbləri və baş verməsi. Azərbaycanda siyasi vəziyyət
30. Rusiyada 1917-ci il Oktyabr çevrilişi. Azərbaycanda siyasi vəziyyət
31. 1918-ci il Mart soyqırımı
32. Zaqafqaziya Seyminin buraxılması. Zaqafqaziya Respublikalarının dövlət müstəqilliklərini elan etməsi
33. Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin (AXC) yaranması. AXC-nin İstiqlal Bəyannaməsi
34. AXC hakimiyyətinin Gəncə dövrü
35. Osmanlı türklərinin Azərbaycana yardımı və Bakının azad edilməsi
36. AXC-nin dövlət quruculuğu və parlament
37. Sovet Rusiyasının hərbi müdaxiləsi ərəfəsində AXC-nin daxili və beynəlxalq vəziyyəti
38. 1920-ci ilin aprelində XI Qırmızı Ordunun Azərbaycana hərbi təcavüzü. AXC-nin süqutu
39. 1905-1911-ci illər İran inqilabının səbəbləri. Cənubi Azərbaycan inqilabın mərkəzi kimi
40. 1917-1920-ci illər Milli azadlıq hərəkatı. Təbriz üsyanı. Milli-azadlıq hərəkatının məğlubolma səbəbləri

Azərbaycan tarixi-3 fənninin sillabusu 050116-Tarix müəllimliyi ixtisası (proqramı) üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir. Sillabus "Tarix və onun tədrisi metodikası" kafedrasında müzakirə edilərək, təsdiq edilmişdir (12 sentyabr 2025-ci il, protokol № 1).

Kafedra müdiri : _________ dos. K.F.Mahmudov

Fənn müəllimi : _________ b/m.M.M.Sevdimova

CamScanner ilə skan edilib